

i omówiono ich cechy wydawnicze. Oddzielny obszerny rozdział poświęcono repertuarowi czyli prezentacji oferty wydawniczej skierowanej do odbiorców – głównie indywidualnych amatorów muzyki.

Pracę zamykają rozdziały poświęcone problemom funkcjonowania informacji o drukach muzycznych i jej obiegu. Podobnie jak w przypadku innych wydawnictw z XIX w., dużą rolę informacyjną odgrywały ogłoszenia prasowe, katalogi księgarskie, prospekty, reklamy na okładkach nut i pierwsze wydawnictwa o charakterze bibliografii. Wśród instytucji zapewniających obieg druków muzycznych, do ważniejszych należały księgarnie, a zwłaszcza niezbyt liczne nakładowo-sortymentowe księgarnie muzyczne. W omawianej epoce pojawiały się ponadto wypożyczalnie nut. Główny czas ich aktywności przypada na okres międzypowstaniowy. Po efemerycznej wypożyczalni Ludwika Letronne w 1821 r., dopiero lata czterdzieste przyniosły rozkwit tego rodzaju placówek, z reguły związanych z księgarniami nakładowo-sortymentowymi.

Uzupełnienie monografii stanowią aneksy zawierające: wykaz warszawskich nakładców i wykaz druków muzycznych ciągłych, wydanych w Warszawie w latach 1772-1865, ilustracje i indeks. Odrębne ważne uzupełnienie stanowi, wspomniana już, obszerna bibliografia druków muzycznych.

Przedstawione studium możliwie szeroko prezentuje pojęty temat. Rozległość podjętej problematyki badawczej pozwoliła na wieloaspektowe ukazanie struktury i funkcjonowania warszawskiego edytorstwa muzycznego.

Anna Dymmel

Instytucje – publiczność – sytuacje lektury: studia z historii czytelnictwa / pod red. J. Kosteckiego. T. 3. – Warszawa: Biblioteka Narodowa, IKiCz, 1991. – 287 s.

Polskie piśmiennictwo z zakresu historii czytelnictwa wzbogaciło się o kolejny, tj. trzeci, tom pracy zbiorowej pt. *Instytucje – publiczność – sytuacje lektury*. Siedem artykułów, w głównej mierze autorstwa pracowników Zakładu Badania Historii Czytelnictwa Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, obejmuje okres od utraty niepodległości (a nawet sięga czasów pierwszego rozbioru) aż do czasów II wojny światowej. Zaprezentowane badania koncentrują się na funkcjonowaniu książki głównie w obrębie ziem Królestwa Polskiego. Jeden tylko szkic dotyczy obszaru Galicji.

Artykuł Elżbiety Słodkowskiej pt. *Informacja o bieżącej produkcji wydawniczej na początku XIX w. (do 1830 r.)*, analogicznie do innych publikacji autorki, dotyczy zagadnień produkcji wydawniczej. Tym razem E. Słodkowska skoncentrowała się na problemie informacji o powstających publikacjach, tj. pierwszych inicjatywach w zakresie bibliografii bieżącej, roli czasopism recenzyjnych oraz ogłoszeniach o nowych wydawnictwach na łamach periodyków.

Podobny problem, ale w odniesieniu do druków muzycznych, podjął Wojciech Tomaszewski w artykule pt. *Informacja wydawniczo-księgarska o warszawskich drukach muzycznych w latach 1772-1865*. Podobnie jak E. Słodkowska, autor wskazuje na rolę prasy jako ważnego kanału przekazywania informacji o nowych publikacjach. W. Tomaszewski wyróżnił i omówił następujące typy ogłoszeń: anonse prasowe, katalogi księgarskie, prospekty, zawiadomienia na okładkach nut, ogłoszenia recenzyjne oraz pierwsze spisy zbliżone do bibliografii bieżącej. Poza prezentacją materiału źródłowego autor starał się wskazać na ewolucję form informacji o drukach muzycznych. Obydwa artykuły jeszcze raz wskazują na ważną rolę czasopism jako źródeł do poznania funkcjonowania książki w I poł. XIX w.¹

¹ E. Słodkowska. *Problemy księgoznawcze w Polsce XIX w.* Warszawa 1973.

Kolejne dwa artykuły także tkwią w problematyce rynku księgarsko-wydawniczego, ale dotyczą problemu repertuaru oferowanego czytelnikom. Henryk Hollender w artykule *Produkcja wydawnicza Królestwa Polskiego na początku XX w.*, głównie na podstawie źródeł dotyczących cenzury (i innych znanych już ustaleń), omawia strukturę ówczesnej produkcji wydawniczej, wyróżniając też główne tendencje jej rozwoju. Zaprezentowana analiza stanowi szczególnie wartościową część szkicu. Przedstawione badania nie stanowią jednak wystarczających przesłanek do wnioskowania o rzeczywistym wykorzystaniu lektury. W związku z tym nie w pełni przekonujący wydaje się wniosek wyprowadzony na podstawie badań liczby tytułów publikacji funkcjonalnych, a odnoszący się do praktyk czytelniczych odbiorców. Podobnie intuicyjna, ale nie w pełni uzasadniona, wydaje się opinia, iż „...na jej obrzeżach (dotyczy publiczności czytelniczej) znajdowali się odbiorcy wyłącznie publikacji użytkowych”. Zagadnienia te wymagają jeszcze dalszych badań.

Studium Piotra Szretera pt. *Import wydawnictw zakordonowych w latach 1897-1914 w świetle danych cenzury carskiej* uzupełnia badania dotyczące repertuaru wydawniczego dostępnego w Królestwie Polskim. Poza informacjami dotyczącymi funkcjonowania cenzury i jej ograniczeń, autor zwraca uwagę i poddaje analizie dopuszczalną ofertę księgarską, płynącą głównie z Galicji i zaboru pruskiego, rzadziej z ziem innych. Badania te wskazują na istniejące związki pomiędzy poszczególnymi zaboremi, dowodząc jednocześnie roli czynnika geograficznego w procesach komunikacyjnych.

Odmiennej problematyki, wychodzącej poza instytucjonalny aspekt badań czytelniczych, dotyczą dwa kolejne artykuły.

Analiza systemu informacyjnego czasopism stanowi punkt wyjścia do rozważań na temat edukacji literackiej podjętych przez Janusza Kosteckiego i Zofię Byczkowską w szkicu pt. *Edukacja literacka czytelników galicyjskich pism dla ludu w II połowie XIX w.* Badania te, co zastrzegają autorzy, nie pozwalając w pełni na odtworzenie rzeczywistej świadomości literackiej czytelników. Dają natomiast możliwość poznania potencjalnego systemu kompetencji literackich, wyznaczającego ramy doświadczeń literackich oferowanych odbiorcom. Przedstawiony artykuł, podejmując ważne i trudne zagadnienia, jest zapowiedzią obszerniejszej pracy.

W kręgu badań praktyk lekturowych pozostaje szkic Małgorzaty Rowickiej pt. *Sceny lektury w polskiej powieści realistycznej II połowy XIX w. (zabór rosyjski)*. Jest to jeszcze jedna, interesująca próba dotarcia do ówczesnych praktyk czytelniczych w różnych sferach działalności ludzkiej.

Blіszej epoki dotyczy artykuł Andrzeja Urbańskiego pt. *Jeden system – dwie publiczności. Niemiecka propaganda w okupowanej Warszawie w latach 1939-1944*. Autor prezentuje instytucjonalne formy oddziaływań skierowane do Niemców i Polaków, próbując ocenić po części ich skuteczność (planowaną przez okupanta) w kształtowaniu pożądanych postaw. Pełne wyjaśnienie tego problemu, jak twierdzi A. Urbański, wymagałoby poznania innych kanałów propagandy.

Podjęte w prezentowanym szkicu rozległe problemy w pewnym stopniu realizują postulaty badań J. Kosteckiego², dotyczące systemu komunikacji czytelniczej w przeszłości. Poza niewątpliwym znaczeniem przedstawionych rozważań dla historii czytelnictwa, seria „Instytucje – publiczność – sytuacje lektury” dostarcza wielu wiadomości historykom literatury, kultury i bibliografii.

Anna Dymmel

² J. Kostecki. *Uwagi o przedmiocie badań historii czytelnictwa*. W: *Publiczność literacka*. Pod red. S. Żółkiewskiego i M. Hopfinger. Wrocław 1982, s. 177-212.